

ІІІ. УКРАЇНА І ЗАХІД: СУЧАСНА ДИНАМІКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

(За матеріалами круглого столу в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України)

Фелікс Рудич

УКРАЇНА МАЄ СТАТИ САМОСТІЙНИМ ГЕОПОЛІТИЧНИМ ГРАВЦЕМ – ІНШОГО НЕ ДАНО

У статті розглядаються взаємовідносини України із США, Європейським Союзом, Росією, обґрунтовується можливість України стати самостійним геополітичним гравцем.

Ключові слова: геополітика, євроінтеграційний процес.

Rudich F. Ukraine has to become an independent geopolitical player – the another way is not possible. *The processes of relationships of Ukraine with the USA, European Union and Russia are deal in this article. It's substantiates the opportunity of Ukraine to become an independent geopolitical player.*

Key words: geopolitics, Euro-integration process.

Нову історію української дипломатії можна розділити на дві частини. Радянський період, який почався з 1944 року і продовжився до 1991 року, і епоха незалежності.

Період незалежності наповнений як позитивними фактами, такими як відчуття незалежності і те, як жити за межами своїх кордонів, так і окремими роками, коли економіка виходила з кризи. Проте останні два з половиною роки не додають оптимізму. Нинішнє протистояння на Сході принесло нам катастрофічні руїни, забрало тисячі людських життів, економіка знаходиться у занепаді, розколото країну.

На міжнародній арені Україна, зважаючи на її геополітичні характеристики, є помітним суб'єктом у світовій розстановці сил. За площею (603,7 тис. км) Україна посідає друге місце в Європі,

поступаючись лише Росії. За кількістю населення (46,6 млн осіб) – шосте місце в Європі після Росії, Німеччини, Італії, Великої Британії та Франції.

Україна є членом і спостерігачем у 28 міжнародних організаціях, зокрема, однією із держав-засновників Організації Об'єднаних Націй.

В Україні, зокрема у Карпатах, розташований географічний центр Європи.

З позиції класичної геополітики українську геостратегію характеризують дві головні парадигми: євроатлантична та євразійська, що зумовлено специфікою геополітичних координат України, її належністю водночас до двох регіонів – Європи та Євразії, і до того ж її периферійним розташуванням. За логікою речей, на початку XXI століття Україна виступає об'єктом інтересів провідних геополітичних гравців, у першу чергу – Європейського Союзу, Росії, США.

Європейський вибір України, намір стати членом Європейського Союзу був визначений на етапі формування основ зовнішньої політики нашої держави. Україна, усвідомлюючи себе невід'ємною частиною європейського простору, задекларувала намір стати повноцінним членом ЄС. Європейська інтеграція залишається стратегічним напрямом української зовнішньої політики.

Довідка. Створення сучасного Європейського Союзу було започатковано в 1951 році, коли згідно з Паризьким договором шість європейських держав – Бельгія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург і Нідерланди – підписали Угоду про європейське співтовариство вугілля і сталі. У 1957 році згідно з Римським договором зазначені шість європейських держав підписали Угоду про Європейське економічне співтовариство та Угоду про Європейське співтовариство з атомної енергії. У 1967 році відбулося об'єднання виконавчих органів трьох співтовариств в одну структуру ЄС, яку сьогодні представляють такі керівні структури, як Європейська комісія, Європейська рада, Європейський парламент і Суд ЄС. Згідно з Маастрихтським договором 1992 року європейське політичне співтовариство як ключовий напрям діяльності Європейського Союзу було закріплено Угодою про ЄС; визначено рамки функціо-

нування єдиної європейської валюти. Перше розширення ЄС відбулося в 1973 році – приєдналися Велика Британія, Данія, Ірландія, в 1981 році – Греція, в 1985 році – Іспанія, Португалія. У 1995 році вже до ЄС приєдналися Австрія, Фінляндія, Швеція, в 2004 – 2007 роках його поповнили більшість постсоціалістичних держав, останньою у 2013 році приєдналася Хорватія.

На нинішньому етапі Європейський Союз є одним із потужних лідерів ХХІ століття, унікальним міждержавним співтовариством, своєрідним дороговказом для інших країн, що становлять людську цивілізацію. 28 країн-членів Європейського Союзу об'єднують близько 490 млн людей, його ВВП становить близько 10 трлн євро.

За всіх проблем Європейського Союзу, які виявила остання світова фінансово-економічна криза (економічна криза в Греції та ряді інших країн), поряд з Україною просто немає іншого політичного угруповання, яке могло б служити зразком для державного розвитку.

Тривалий час, особливо в останні роки, міжнародна політика України проходила під знаком утвердження євроінтеграційного курсу. Президент провів десятки закордонних візитів, приймав зарубіжних діячів у себе. Все йшло до того, що Україна стане асоційованим членом Євросоюзу. 21 листопада 2013 року за сім днів до Вільнюського саміту, де передбачалося підписати Угоду про асоціацію України з ЄС, Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, відповідно до якої підготовка цього важливого документа призупинялася.

Постанова уряду викликала надзвичайну напругу в засобах масової інформації, в політичному житті країни, в Європейському Союзі і призвела, як показали подальші дії, до глибокої політичної та економічної кризи міжнародного масштабу. Образно кажучи, Україна вдарилася головою в лобове скло і влада мала дати аргументовану відповідь на запитання, чому так сталося і як вийти з такого становища.

Масові протести в Україні, що почалися наприкінці листопада 2013 року, засвідчили, що європауза стала несподіваною для величезної кількості українців. Попередня інформація про наміри

призупинити підготовку до підписання Угоди про асоціацію України з ЄС була відсутня. І хоча зі змістом Угоди мало хто з тих, хто вийшов на вулицю, був ознайомлений, але «жити як в Європі» хочуть багато хто. Це одна з причин, чому люди вийшли на майдан Незалежності.

Ескалація конфлікту між владою і опозицією в Україні під постійним контролем за рубежом: у США, Європейському Союзі, Росії.

США. Держпарламент США не тільки спостерігає за подіями в Україні, а й постійно підтримує зв'язок з лідерами опозиції, а потім з владними структурами через Посольство США в Україні і безпосередньою участю державних чиновників у цих подіях. Про що свідчить, зокрема, розшифровка телефонної розмови посла США в Україні Джеффри Пайотта з помічником держсекретаря Вікторією Нуланд. У розмові обговорювалося питання формування Уряду України. Призначений Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк відвідав з офіційним візитом США, мав офіційну зустріч з Президентом США. 12 – 13 квітня 2014 року Київ відвідав директор Центрального розвідувального управління США Джон Беннан. Після цього візиту в.о. Президента України О. Турчинов оголосив про початок широкомасштабної антитерористичної операції на Сході країни з застосуванням збройних сил.

За великим рахунком Вашингтону вигідно, щоб військовий конфлікт в Україні тривав [1]. З одного боку, це дає США змогу вести геополітичні ігри проти Росії на чужій території. З іншого – для США дуже важливо, щоб Європейський Союз, втягнутий у цей конфлікт, якомога довше залишався в рецесії і не міг розвиватися.

Європейський Союз. У ЄС ситуацію в Україні обговорюють постійно. Україну орієнтують на виключно мирний спосіб розв'язання внутрішнього конфлікту.

Німеччина, яка практично очолює ЄС, протягом останніх 15 років перетворилася на могутнього гравця Європи, а після США і Китаю – в третю за розміром експорту країну [2]. За сприяння США Німеччина вимушена очолити коаліцію проти Росії і об'єднати Захід навколо цього питання. При цьому, відстоюючи непорушність

кордонів і засуджуючи незаконну анексію Криму, Берлін категорично виключає постачання зброї і, тим більше, відправлення військ, що роздратовує і розчаровує Україну.

Слід зазначити, що дії окремих представників урядів країн Європи і послів деяких держав свідчать про безпосереднє втручання у внутрішні справи України, як правило, у власних інтересах.

Що стосується підписання Угоди про асоціацію України з ЄС. Угоду про асоціацію з ЄС, її політичну частину 21 березня 2014 року підписали Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк, керівник ЄС і лідери всіх 28 країн-членів ЄС [3], а 27 червня в цьому самому складі економічну частину Угоди підписав обраний на той час Президент України Петро Порошенко. 16 вересня Угода ратифікована Верховною Радою України та Європарламентом. Угода про асоціацію з ЄС визначає євроінтеграційний курс зовнішньополітичного вибору країни. Під стяг ЄС починає формуватися вся державна політика в Україні. Задекларована велика кількість реформ, які спрямовані на модернізацію економіки, викорінення корупції, захист прав простих громадян, розширення свободи ЗМІ, переорієнтацію правоохоронних органів. У нинішньому документі з'явився новий військовий блок реформ, який враховує агресію РФ проти України. Підписання Угоди про асоціацію відкриває для України шлях до безвізового режиму. При цьому слід мати на увазі, що Угода про асоціацію, якою Європейський Союз заманює Україну, – скоріше спроба нав'язати відповідну політичну і фінансову політику, яка відповідала б його інтересам, ніж крок до побудови партнерських відносин [4]. У зв'язку з цим у майбутньому потрібно наполягати, щоб в Угоду про асоціацію було занесено пункт про перспективу членства України в ЄС.

При цьому слід мати на увазі: Угоду мають ратифікувати 28 країн-членів Євросоюзу. До останнього часу ратифіковано 18 державами.

Дводенний саміт «Східного партнерства», який відбувся наприкінці травня п.р. в Ризі, не виправдав очікувань України. По-перше, в підсумкову Декларацію не був занесений пункт нашої європерспективи, по-друге, візи з ЄС залишаються. Вирішення цього питання відкладається мінімум на наступний рік [5].

Позитивним є початок реалізації зони вільної торгівлі з 2016 року, визнання анексією Росією Криму, надання Україні Європейським Союзом макрофінансової допомоги в сумі 1,8 млрд євро.

Костянтин Бондаренко: «Формально Україна стала ближче до Європи. Але на практиці Європа дистанціюється від нас. У ЄС спостерігається на ділі деяка роздратованість Україною. Європейці втомилися вимагати від нас реформ і не бачити їх реалізацію. Їм не подобається, що Україна просить допомогу, а сама нічого не робить для свого процвітання, не спроможна самостійно вирішувати свої проблеми» [6].

Росія. 17 грудня 2013 року відбулася зустріч президентів України і Росії, на якій розглядалися стратегічні проблеми з українсько-російських взаємовідносин. Питання про вступ України в Митний союз як і інтеграція не обговорювалися.

Було досягнуто домовленості, що Росія знизить ціну газу для України до 268,5 доларів за тисячу кубометрів. Керівники «Газпрому» і «Нафтогазу» підписали доповнення до контракту на поставку і транзит голубого палива. Доповнення мало діяти з січня 2014 року до закінчення контракту у 2019 році.

Передбачалося, що Росія розмістить у цінних паперах українського уряду частину своїх резервів із Фонду національного добробуту в обсязі 15 мільярдів доларів для підтримки бюджету України.

Україна і Росія підписали «Дорожню карту» щодо поступової відміни всіх обмежень при взаємній торгівлі, про спільні дії зі спорудження переходу через Керченську протоку, активізацію роботи з відновлення серійного виробництва літаків типу АН-134, а за підсумками випробування військово-транспортного літака АН-70 – прийняти рішення про початок його серійного виробництва.

Прийняті стратегічні рішення президентами України і Росії втратили силу в зв'язку з підписанням Україною Угоди про асоціації з ЄС, а також через анексію РФ Криму.

На нинішньому етапі Україна повинна прагнути, з одного боку, «імплантувати» європейські цінності у всі сфери держави, а з іншого – не «побити остаточно горшки» зі східним сусідом, не

порушити налагоджені десятиріччями виробничу кооперацію, сімейні і культурні зв'язки.

У форматі ЄС – Росія – Україна 5 вересня був підписаний Мінський протокол, а 20-го – Меморандум про його реалізацію.

11 – 12 лютого 2015 року відбулася чергова зустріч «Мінськ-2» за участю президентів РФ, Франції, канцлера Німеччини, Президента України. Обговорювався процес реалізації попередніх домовленостей.

Останнім часом ситуація на Сході України дещо стабілізувалася.

Володимир Хандогій: «Я не виступаю за відмову від мінського формату, але чи є впевненість у тому, що він досягне своєї мети – відновлення територіальної цілісності України? Через це треба шукати й інші шляхи» [7].

Володимир Огризко: «Коли говорять, що немає військового розв'язання проблеми, то також, на великий жаль, немає дипломатичного вирішення. Через те тут повинне бути поєднання як дипломатичних, так і військових заходів» [8].

Українська політична еліта має усвідомити, що Росія і далі буде здійснювати військову агресію, а також економічний тиск, використовуючи як основний інструмент свої збройні сили та енергетичні ресурси, а Брюссель і Берлін будуть нарощувати політичні вимоги, прагнучи зі сторони вибрати для себе конфігурацію української влади.

Слід погодитися з китайською газетою «Бейцзін цінник бао»: «До тих пір, поки Україна вважає Америку і Європу своїми союзниками, в країні триватимуть кровопролиття. Ані США, ані Європа не збираються ризикувати заради України. Напроти, вона для них не більше, ніж інструмент для здійснення своїх цілей. Для того, щоб подолати кризу, необхідно все ж спиратися на свої власні сили. Тільки так можна переломити ситуацію в Україні» [9].

Не так давно Президент України (1994 – 2005 рр.) Леонід Кучма згадував, що в 1990-ті роки глава російської держави Борис Єльцин «не втручався і не давав втручатися всім іншим росіянам» у внутрішні справи Києва. Ситуація змінилася з приходом до влади Володимира Путіна. Восени 2003 року Росія раптом почала

насіпати в Керченській протоці дамбу до українського острова Тузла, щоб приєднати його до свого Таманського півострова. Це була перша після розпаду СРСР суперечка між нашими державами, яка ледь не переросла в бойові дії. Захід у той час промовчав. Тільки Пекін чітко заявив, що чіс б то не було посягання на територіальну цілісність України – воно недопустиме.

«Ось тоді я закарбував собі на носі: нікому у світі Україна не потрібна, і розраховувати ми можемо тільки на себе. Тільки сильна і дієздатна держава спроможна захистити територіальну цілісність і суверенітет країни» [10].

Вихід один: Україна зобов'язана стати самостійним геополітичним гравцем, заклавши тим самим основу для успішного національного розвитку і зробивши надзвичайно важливий крок щодо створення системи регіональної безпеки [11].

Для цього слід мати ефективну систему влади, модернізовану економіку і сучасну армію. Саме на це спрямовані кардинальні реформи до 2020 року, презентовані Президентом держави.

-
1. Див.: Охрименко А. Кто выиграл от нерешенных проблем / А. Охрименко // События недели. Итоги и факты. – 2014. – 9 сентября.
 2. Див.: Пелкин Т.М. Смена парадигм. О новой роли Берлина в мире/ Т.М. Пелкин // День.–2015.–19–20 июня.
 3. Див.: Галаджий Е. Украина идет на Запад / Е. Галаджий // Комсомольская правда. – 2014. – 21 – 27 марта.
 4. Див.: Дубенко Л. Эрик Боке: «Украину пытаются силой затянуть в ЕС» / Л. Дубенко // 2000. – 2014. – 27 июня.
 5. Див.: Рижский «бальзам»// Сегодня. – 2015. – 25 мая.
 6. Цит. за: Рябоконе А. / А. Рябоконе, Е. Гараджский // Новое государство нам теперь строить с нуля //Комсомольская правда.–2014.–21 ноября.
 7. Владимир Хандагий: «Без ООН наша планета была бы гораздо более опасной для жизни» // 2000.–2015.–18–24 сентября.
 8. Цит.за: Владимир Огризко – экс-министр иностранных дел Украины // День.–2015.–13–14 марта.
 9. Цит. за: Люзунько С. Порошенко больше других заинтересован в прекращении войны / С. Люзунько // 2000. – 2014. – 5 сентября.
 10. Цит. за: Галух А.// Факты.–2015.–8 августа.
 11. Див.: Таракчи Н. Стать самостоятельным политическим игроком – иного не дано / Н. Таракчи // 2000. – 2012. – 23 ноября.